

ВИСНОВКИ

Аскетизм, як основоположний вимір духовності християнина, з'являється разом із християнством. Це явище до III-IV століття робить серйозний фундамент для започаткування монашества, а через це воно тісно пов'язане із цим процесом. Ми дослідили, що аскетизм є важливою справою у духовності кожного християнина, а не лише монашества, оскільки він є свого роду духовним звільненням, яке спрямовує людину до з'єднання з Богом, а це є меа кожного, хто вважає себе членом Христової Церкви. Через аскезу людина відновлює свою притаманну їй природність або чистоту, яка була заплямлена гріховністю.

Проаналізувавши богословські погляди Григорія Палами щодо аскетизму та його ролі для переображення та обоження людини, важливо зазначити, що святий постійно наголошує на пріоритеті участі тіла у праксисі (*πράξις*). Бачимо, що у Палами відновлення людиною її богоподібності є одночасно богопізнанням, яке спрямовує людину до її первісного стану, до стану у якому вона була до гріхопадіння. Для цього він приводить нам приклад Предтечі. Також наголошує, що у відновленні богоподібності бере участь не лише душа, а також і тіло людини, оскільки вона цілісно прагне до Бога та єднання з Ним.

Божественні енергії, про які говорить святий, є тим єднаючим моментом людини і Бога, а також важливим елементом для богопізнання, яке ми отримуємо через Його божественні енергії, які спрямовують людину до божественного єднання та сопричастя з Богом. У цих енергіях Він себе проявляє у світі, і через ці прояви ми маємо можливість обожитися. Божественні енергії проникають крізь усе людське єство, крізь душу і тіло людини.

Метою нашого дослідження було висвітлити конкретні аскетичні практики, які спрямовують особу до обоження, а також показати роль тіла. Найпершою

передумовою, через яку людина може стати на шлях переображення, згідно з вченням Григорія Палами, є її присутність у Церкві, яка є свого роду новизною, принесеною нам Христом, через Його воплощення. Там ми маємо можливість стати причасниками Його Тіла та Крові, через що Христос з'єднується з нами. Через присутність у Еклезіальній спільноті, людина стає храмом Божества, бо Христос робить нас одним тілом у Ньому, а в тілі Христовому присутня вся повнота Божества. Цим Тілом і є Церква. У ній людина має можливість обожитися, а тому Палама Церкву називає причастям обоження. Там ціле людське єство, стає з'єднаним з Христом, як тіло так і душа людини.

Ще одним важливим моментом на шляху людини до обоження є боротьба з пристрастями (*πάθητα*). Властиво, Палама наголошує на важливості боротьби у справі викоріненням плотських пристрастей та, наголошуючи на участі тіла, говорить, що його умертвлення та стриманість є запорукою перемоги над ними. Для того, щоб людина могла з'єднатися з Богом, їй потрібно очистити душу та умертвити тіло, а для цього необхідно звільнитися від пристрастності. Проте бачимо, що Палама робить розрізнення між позитивними та негативними пристрастями. Перші він означає станом душі в результаті молитви, які роблять людину досконалою. А негативні пристрасті Палама називає хворобою душі, яку потрібно лікувати зусиллями тіла та душі.

Наступним аспектом аскетичного праксису є молитва, яку Палама називає джерелом обоження. Також святий вважає молитву засобом для боротьби з пристрастями, а також методом заспокоєння душі. Ми побачили, що Палама, як вчитель ісихазму (*ήσυχία*) говорить, що для досягнення досконалої молитви потрібне цілковите усамітнення та мовчання, яке супроводжується постійним поканням та пам'яттю про Бога та смерть. Щоб наголосити на значенні тіла, святий вчить, що досконала молитва обожує і тіло, відводить його від зла та наповнює святістю.

Проаналізувавши техніку молитви, яку пропонує Палама, ми побачили, що він знову ж таки ставить наголос на тілесній участі в обоженні, бо говорить про душевно-тілесну молитву. Ми прослідкували думку Палами про важливість на молитві сходження ума в серце, втримування його там, а вже з чистого серця промовляння молитви, при чому тіло було в такому положенні, що підборіддя було прижате до грудей, а ісихаст мовчки, дивлячись на пупок, з серця промовляв Ісусову молитву. Розкриваючи суть ісихастського вчення ми побачили, що технічна сторона у молитві не є найважливішою. Найважливішим є сходження і втримування ума в очищеному від пристрастей серці (*κατάβασις τοῦ νοῦς εἰς καρδίαν*).

Святитель Григорій Палама, роблячи наголос на психисоматичній єдності людської особи, вчить про важливість участі у Святих Тайнах для досягнення обоження. Ми дослідили, що він найбільший наголос ставить на Святій Тайні Хрещення та Євхаристії. Ми побачили, що Хрещення – це свого роду ключ, який дає можливість людині зростати у Христі, з'єднуватись з Ним, а також відкриває їй двері до обоження. Бачимо, що через цю Тайну людина входить в Церкву, де стає причасником життя Христа, де відроджується у Ньому і, через Нього обожується. Досліджуючи богослов'я Палами, ми також з'ясували, що Свята Тайна Євхаристії дає вірному можливість стати співтілесним з Христом. Через Євхаристію людина досягає божественні енергії, а тим самим досягає Божу любов, через що, стає храмом Пресвятої Трійці.

Висвітлюючи вчення Григорія Палами про роль аскетичного ділання у справі обоження, ми побачили, що він ставить наголос на відреченні від світу та від усього тілесного для досягнення духовної досконалості. Оскільки відкинувши всі тілесні бажання, людина отримує можливість відчувати божественну насолоду. Тут Палама говорить про утримання від їжі, мовчання та плачу. Також ми побачили, що святитель говорить про покаяння, а саме про спасительний плач над своїми гріхами, який перетворює сльози в духовну радість. Молитва є важливим середником єднання

людини і Бога, тому бачимо, що Палама, говорячи про досконалу молитву, наголошує на таких моментах, як духовна тверезість та втримування ума (*νηψις* і *νοῦς τήρησις*). Духовна тверезість потрібна для того, щоб під час молитви контролювати помисли, а тим самим провадити життя у духовних роздумах про Бога, що дає тому, хто молиться в результаті споглядати Божественне світло. Ми побачили також, втримування ума є невід'ємною передумовою для його очищення, бо чистота молитви залежить від чистоти ума.